

030

oppdragsmelding

Nordmenns feriereiser i 1970 og 1980-årene

Jon Teigland

NINA

NORSK INSTITUTT FOR NATURFORSKNING

Nordmenns feriereiser i 1970 og 1980-årene

Jon Teigland

Teigland, J.
NINA's publikasjoner
Nordmenns feriereiser i
1970 og 1980-årene
NINA oppdragsmelding 30:1-42

ISSN 0802-4103
ISBN 82-426-0056-2

Klassifisering av publikasjonen:
Norsk: Nordmenns feriereiser i
1970 og 1980-årene
Engelsk: The Norwegian holidaypattern
in the 1970- and 1980'ies

Rettighetshaver:
NINA Norsk institutt for naturforskning

Redaksjon:
Jon Teigland

Opplad: 30

Kontaktadresse:
NINA-Lillehammer
Fåberggt. 106
N-2600 Lillehammer
Tlf. 062-60611

Referat

Teigland, Jon. 1990. Nordmenns feriereiser i 1970 og 1980-årene.
NINA Oppdragsmelding 030

Denne rapporten gir en oversikt over omfang, sammensetting og utvikling i nordmenns ferieturer. Begrepet ferietur omfatter da alle fritidsreiser med minst 4 overnattinger borte fra hjemmet. Datagrunnlaget er landsomfattende intervjuundersøkelser foretatt av Statistisk Sentralbyrå i 1970, 1974, 1978, 1982 og 1986, samt av Scan-fact for NINA i 1988 og 1989.

Hovedmønstret i de norske ferieturene har vært preget av betydelig vekst volummessig på 1970-tallet, stagnasjon på 1980-tallet og en betydelig økning i den norske trafikken til utlandet både om sommeren, høsten og i vintersesongen. Antall norske feriedøgn tilbragt i hjemlandet om sommeren har derfor gått ned 30 prosent eller med ca 9 millioner dager etter 1978. Samtidig har det skjedd en geografisk omfordeling av ferieoppholdene i Norge sommerstid med økt trafikk til de større byene og mindre trafikk til innlandsområdene østpå. Hovedattraksjonen sommerstid er imidlertid kystområdene hvor 50 prosent ferierer av de nordmenn som forblir i Norge.

Med unntak av en reduksjon av tilleggsferieturene til syden har de økonomiske innstramningene de siste årene i mindre grad endret hovedmønstret. De langsiktige utviklingstrekkene er opprettholdt. Det kan tilsi samme utviklingstrekk også i årene framover, selv om utviklingen i Øst-Europa kan åpne opp nye reisemuligheter.

Emneord: Ferietur - utvikling - Norge.

Jon Teigland, NINA, Fåberggaten 106, 2600 Lillehammer

Abstract

Teigland, Jon. 1990. The Norwegian holidaypattern in the 1970- and 1980'ties. NINA Oppdragsmelding 030

This report gives an overview of the volume, structure and changes of the holidaytrips or tours Norwegians have participated in during last 20 years. Holidaytrips are defined as trips made in spare time lasting 4 nights or more away from home. The information is based on national holidaysurveys carried out by the Central Bureau of Statistics in 1970, 1974, 1978, 1982, 1986 and by NINA in 1988 and 1989.

The volume of Norwegian holidaytrips did grow substancially during the 1970'ties, but stagnated in the 1980'ties. A growing percentage of the trips went abroad both in the summer, autumn and winterseason. The number of days spent in Norway by Norwegians on holiday during the summer has therefore gone down by 30 percent or 9 million days after 1978. A growing percentage of summerholidays inside Norway has been located to the larger Norwegian cities with less traffic to the interior eastern parts of Norway. The main holidaydestination in Norway is the coast, where 50 percent of the Norwegians spend their holidays during the summer when they do not go abroad,

The worsening of the economic situation in Norway during the last years has not changed the main holidaypattern, with the exception of reduced additional trips to the Mediterranean sea. While on holiday in Norway, the accomodationpattern is stable. 80 percent of the holidaymakers stay at private cabins during the summer and with relatives and friends. The reduced consumptionlevel the last few years has not increased the percentage which stayed with relatives and friends. The long-term trends will most probably continue, even if the developments in Eastern Europe open up new travel (oportunities).

Key words: Holidaytravel - trends - Norway.

Jon Teigland, NINA, Fåberggt 106, 2600 Lillehammer

Forord

Næringsdepartementet ved Reiselivsseksjonen og Direktoratet for naturforvaltning ved Friluftslivsavdelingen har gitt NINA i oppdrag å studere effekter av offentlige virkemidler av felles interesse, som det å opprette nasjonalpark og å tilrettelegge for friluftsliv og reiseliv.

Studiene blir foretatt på den måten at forholdene i ulike studieområder blir kartlagt før tiltak blir gjennomført. Etter tiltakene blir det samme kartlagt igjen for å se hva som har skjedd. Et hovedproblem ved slike "før- og etter-studier" er å skille mellom de endringene som har sammenheng med tilretteleggingen eller verneprosjektet og endringer som skyldes feks endringer i folks ferie- og friluftslivsvaner generelt. Siden nordmenn erfaringsmessig utgjør de viktigste brukerne av studieområdene, vil eventuelle endringer i det norske ferie- og friluftslivsmønsteret kunne gi størst utslag i måleresultatene fra det enkelte studieområdet. Generelle landsomfattende undersøkelser av nordmenns ferie- og friluftslivsvaner blir derfor gjennomført ved oppstart (1989) og avsluttning av "Naturturisme og naturforvaltningsprosjektet" (1983) for å kontrollere for slike endringer. Disse undersøkelsene er sammenlignbare med undersøkelser foretatt av Statistisk Sentralbyrå i 1970, 1974, 1978, 1982, 1986 og av NINA i 1988 slik at langtidsutviklingen kan påvises.

De generelle endringene som blir påvist i de siste undersøkelsene fra 1988 og 1989 i nordmenns ferievaner, har trolig almen interesse. Denne rapporten legger derfor vekten på hovedendringene de siste årene. Rapporten redegjør i mindre grad for ferietursystemet prinsipielt, de norske ferie og fritidsordningene, samt nordmenns aktiviteter og opplevelser i feriene. Dette er omtalt i andre analyser (se feks Teigland 1986). Målemetodene er også bare kort omtalt her i et vedlegg.

Lillehammer, april 1990
Jon Teigland

Innholdsfortegnelse

	side
REFERAT	
ABSTRACT	
FORORD	
1. FERIEVOLUMET.....	1
1.1 Ferieturene er viktigste reiseform av overnattingsreisene.....	1
1.2 Ferieturuttaket har stagnert sommertid.....	1
1.3 Ferieturuttaket om høsten har økt vesentlig i 1980-årene.....	3
1.4 Varigheten av ferieturene er stabil.....	5
2. DET GEOGRAFISKE MØNSTERET.....	8
2.1 Den norske ferietrafikken til utlandet sommerstid er stor.....	8
2.2 Betydelig feriestrøm til utlandet i vinterhalvåret..	10
2.3 Middelhavet mer attraktiv sommerstid i 1980-årene...	11
2.4 Østlandet taper tiltrekningskraft sommerstid.....	13
2.5 Landsdelenes konjunkturtilpasning 1986-1989.....	19
2.6 Kystområdene viktigst.....	22
3. OVERNATTINGSMØNSTERET.....	25
3.1 Flertallet overnatter privat.....	25
4. FRAMTIDSUTSIKTER.....	29
5. SAMMENDRAG.....	31
6. SUMMARY.....	34
7. LITTERATUR.....	38
8. VEDLEGG: Metodiske opplegg og feilkilder.....	39

Tabelloversikt

side

Tab. 1	Andelen av befolkningen på ferieturer sommerstid 1970-1989.....	3
Tab. 2	Personer som var på sommerferietur 1970-1989 etter antall sommerferieturer siste år. Prosent....	3
Tab. 3	Andel av befolkningen på ferietur utenom sommeren 1970-1989 (personer 15-74 år). Prosent.....	5
Tab. 4	Gjennomsnittlig antall ferieturdager pr. ferietur for personer på ferietur i ulike årstider. 1970-1989.....	6
Tab. 5	Anslag for antall personer på sommerferietur, ferieturenes varighet og totalt antall ferieturdager sommerstid. 1970-1989.....	7
Tab. 6	Nordmenn på ferietur sommerstid 1970-1989 etter om de ferierte i Norge eller utlandet.....	9
Tab. 7	Sommerferieturens varighet 1970-1989.....	10
Tab. 8	Antall sommerferieturdager tilbrakt på ferietur til utlandet og i Norge. Lengste og nest lengste sommerferietur tilsammen. 1970-1989.....	10
Tab. 9	Andel av nordmenn på ferietur som hadde feriert i utlandet i vinterhalvåret. Prosent.....	11
Tab. 10	Personer på ferietur sommeren 1970, 1978, 1982, 1986, 1988 og 1989 etter viktigste feriested i utlandet på lengste og nest lengste ferietur. Prosent.....	12
Tab. 11	Personer på lengste sommerferietur 1970-1989 etter viktigste ferieområde. Prosent.....	14
Tab. 12	Personer på nest lengste sommerferietur 1970-1989, etter viktigste ferieområde. Prosent.....	14
Tab. 13	Nordmenn på lengste sommerferietur i Norge etter viktigste ferieområde 1970-89. Antall 1000 personer.....	15
Tab. 14	Nordmenn på nest lengste sommerferietur i Norge etter viktigste ferieområde 1970-1989. Antall personer i 1000.....	16
Tab. 15	Personer på hovedferietur om sommeren i Norge etter om de ferierte ett eller flere steder. 1970, 1982, 1986, 1988, 1989. Prosent.....	16
Tab. 16	Personer som på lengste ferietur om sommeren i Norge, ferierte på ett sted i ulike landsdeler. 1979-1989. Prosent.....	16

Tab. 17	Personer på hovedferietur i Norge om sommeren som ferierte ett eller flere steder, etter ferieområde 1982, 1986, 1988. prosent.....	18
Tab. 18	Andelen av befolkningen i ulike landsdeler som var på ferietur sommerstid. 1986, 1988 og 1989. Prosent.....	19
Tab. 19	Andel av nordmenn fra ulike landsdeler på hovedferietur om sommeren til ulike områder i 1986, 1988 og 1989. Prosent.....	21
Tab. 20	Personer på hovedferietur i Norge om sommeren etter type natur på feriestedet. 1970, 1982, 1988 og 1989. Prosent.....	22
Tab. 21	Personer på hovedferietur i Norge om sommeren til ulike landsdeler eller type natur på feriestedet/ferieområdet. 1970, 1982, 1988 og 1989. Prosent....	24
Tab. 22	Andel netter tilbrakt på ulike overnattingsformer på lengste og nest lengste sommerferietur i Norge, 1986. Prosent.....	26
Tab. 23	Personer på ferietur i Norge om sommeren, etter viktigste overnattingsmåte på lengste og nest lengste sommerferietur. 1970, 1978, 1986 og 1988. Prosent.....	28

1. FERIETURVOLUMET

1.1 Ferieturene er viktigste reiseform av overnattingsreisene

I feriene har nordmenn tid til å besøke områder som ligger noe lengre fra bostedene enn på hverdager og i helger. Den begrensede fritiden på hverdager og i helgene setter klare begrensninger på hvor langt folk kan reise. Både dagsturer uten overnatting og kortturer av 1-3 netters varighet er derfor ofte lagt til relativt bostedsnære områder. Ferieturene som i overensstemmelse med OECD's definisjon varer minst 4 netter eller mere, åpner opp for lengre reiser både i Norge og til utlandet.

Volummessig var feriereisene den viktigste reiseformen i 1989 blant nordmenn, målt i **reisedager med overnatting**. Feriereisene omfattet ca 51 prosent av alle de reisedager som nordmenn var på overnattingstur det året. Kortturene i fritiden av 1-3 netters varighet utgjorde 34 prosent og yrkesreisene 15 prosent av reisedagene. Da er dagsturer ikke regnet med, men alle overnattingsturer både i Norge og utlandet uansett overnattingsform.

Måleenheten er i dette tilfellet antall reisedager på årsbasis, ikke overnattingsdøgn. Sentrale mål forøvrig for omfanget eller volumet av slike reiser generelt er **andelen** av befolkningen som foretar slike reiser i løpet av en avgrenset tidsperiode (et år eller en årstid), **antall turer** den enkelte foretar og **antall dager** turene varer, enkeltvis og tilsammen i løpet av tidsperioden målingene dekker.

Feriereisene er den reiseformen som har størst omfang både når det gjelder antall nordmenn som tar del i slike reiser og antall reisedager på årsbasis. Det var noe færre nordmenn som reiste på korttur i 1989. Samlet antall reisedager på årsbasis på kortturer var noe lavere enn for ferieturenes del. Når yrkesreisene utgjør bare 15 prosent av overnattingsreisene på årsbasis er årsaken både at det er en langt lavere andel som reiser på slike reiser, og at yrkesreiser er noe som bare de yrkesaktive kan reise på pr definisjon.

En nærmere oversikt over yrkesreisenes volum, struktur og utvikling er forøvrig publisert av NINA (Teigland, 1990). Der er det også en nærmere sammenligning av kortturene, ferieturene og yrkesreisene volummessig.

1.2 Ferieturuttaket har stagnert sommerstid

Sommersesongen er den viktigste ferieperioden og er i de norske ferieundersøkelsene avgrenset til tiden mellom 1 mai og 1 september. Denne sesongen er såvidt lang at enkelte reiser på flere ferieturer om sommeren. Det er derfor ønskelig å skille mellom de ulike sommerferieturene. Her er det skilt mellom sommerferieturene etter varighet målt i reisedager. Den sommerferieturen som varte flest dager blir både benevnt som "hovedferieturen" og "den lengste sommerferieturen" i motsetning til "tilleggsferieturen" og "den nest lengste ferieturen". For

dem som var på bare en sommerferietur er "den lengste ferieturen" denne ene de var på. Begrepene "hovedferieturen" og "den lengste sommerferieturen" er derfor en forenkling for "den eneste eller lengste sommerferieturen".

På 1970-tallet var det en betydelig økning i Norge i ferieturuttaket om sommeren målt både i form av antall reisende, antall ferieturer og reisedager. Årsaken til veksten var først og fremst en betydelig vekst i prosentandelen av befolkningen som dro på hovedferietur om sommeren, men også betydelig vekst i tilleggsferieturene. I tillegg økte folketallet noe.

I 1978 nådde ferieuttaket sommerstid en foreløpig topp blant nordmenn målt i ferieturdager. Etter 1978 har ferieturuttaket målt i dager på den tid av året beveget seg som gjennom en svak bølgedal. Uttaket kom først i 1986 opp på samme nivå igjen som på slutten av 1970-årene. Denne bølgedalen har trolig sammenheng med konjunkturutviklingen tidlig på 1980-tallet. Nedgangen i økonomien den gang er trolig årsaken både til en **stagnasjon i veksten i andelen** av nordmenn som tok seg en ferietur sommerstid, og en viss reduksjon i andelen i befolkningen som tok seg to ferieturer om sommeren.

Under lavkonjunktoren tidlig på 1980-tallet var det med andre ord omtrent like mange nordmenn som tok seg ferietur om sommeren selv om økonomien ble noe svakere. Den viktigste tilpasningen den gang, var at omlag 100 000 flere nordmenn nøyde seg med en ferietur sommerferietur og ikke tok flere turer samme sommeren (tabell 1). En skulle kanskje trodd at innstramningene i norsk økonomi i andre halvdel av 1980-tallet skulle medføre en tilsvarende nedgang i antallet av tilleggsferieturer sommerstid i 1988 og 1989. Men ihvertfall foreløpig er dette ikke skjedd. Andelen som dro på ferietur om sommeren 1988 var den samme som ellers i 1980-årene. Andelen som dro på flere sommerferieturer økte tvert om vesentlig fra 1988 til 1989, en vekst som tilsvarte nesten 200 000 flere nordmenn på tilleggsferietur sommerstid i 1989 sammenlignet med tidligere på 1980-tallet. Tendensen til å ta seg ikke bare to, men tre eller flere ferieturer samme sommeren kan dessuten ha økt noe fra 1986 til 1988.

De økonomiske innstramningene de siste årene ser derfor ikke ut til å ha gitt seg utslag i at det er blitt færre nordmenn som reiser eller færre turer sommerstid. Den norske befolkning har med andre ord ikke vært interessert i eller sett det nødvendig å sløyfe sommerferieturene. At reaksjonene fram til og med 1989 synes å være relativt små volummessig kan ha sammenheng med at ordningene med ferielønn i stor grad gir et økonomisk grunnlag for å feriere også i økonomiske trangere tider. En annen mulig forklaring er at økonomisk strammere tider kan slå ut seinere når det gjelder "tjenestekonsum" som ferieopplevelser enn når det gjelder anskaffelse av konsumvarer, noe nasjonalregnskapdata fra 1988 foreløpig tyder på (Penger og Kreditt 1989/2). Forklaringen kan også være at hvis økonomiske problemer gjør det nødvendig med lavere feriebudsjett, så foretrekker nordmenn å opprettholde sommerferieturen, men å reise noe kortere eller billigere sommerstid samt redusere noe på ferieturuttaket ellers i året.

Tabell nr. 1 Andelen av befolkningen på ferieturer sommerstid. 1970-1989. ¹⁾

	Antall innbyggere (15-74 år)	Andel på sommerferietur		Antall personer dette tilsvare		Vekst i antall personer 1970=100	
		Lengste ferietur	Nest lengste ferietur	Lengste ferietur	Nest lengste ferietur	Lengste ferietur	Nest lengste ferietur
1970	2.738.000	55	12	1.520000	330.000	100	100
1974	2.815.000	66	19	1.860000	535.000	122	162
1978	2.909.000	71	23	2.065000	670.000	136	203
1982	2.997.000	68	19	2.040000	570.000	134	172
1986	3.060.000	69	21	2.110000	640.000	139	193
1988	3.090.000	68	20	2.100000	620.000	138	188
1989	3.120.000	68	26	2.120000	810.000	139	245

Kilde: 1970-1986: Statistisk Sentralbyrås ferieundersøkelser.
1988 og 1989: NINA-Lillehammer/Scanfact

¹⁾ Utvalgsundersøkelse. Basis for beregningene (antall intervjuobjekt framgår av tabell 3.

Begrepet "den lengste sommerferieturen" er en forenkling av "den eneste eller lengste sommerferieturen".

Tabell nr. 2 Personer som var på sommerferietur 1970-1989 etter antall sommerferieturer siste år. Prosent.

	Antall sommerferieturer siste år				Antall personer som svarte på dette spørsmålet i undersøkelsen
	En	to	tre eller flere	I alt	
1970	78	18	4	100	1475
1974	71	—	29	100	1488
1978	67	—	33	100	1632
1982	72	—	28	100	1623
1986	68	23	7	100	1968
1988	65	23	11	100	708
1989	64	26	11	100	648

1.3 FERJETURUTTAKET OM HØSTEN HAR ØKT VESENTLIG I 1980-ÅRENE

På samme måte som for sommerferieturens vedkommende, var det en betydelig vekst på begynnelsen av 1970-årene i uttaket av ferieturer om høsten og i vintersesongen. Denne veksten i ferieturvolumet i vinterhalvåret stagnerte imidlertid på slutten av '70-tallet, med en nedgang i befolkningsandelen som dro på

Påskeferietur etter 1978 og en svakere vekst seinere på 1980-tallet for vinterferieturenes del. Med vinterferietur menes da ferieturer mellom Jul og Påske. Vinterferieperiodens varighet vil endres fra år til år avhengig av når Påsken kommer. (Teigland 1986 p 31 viser hvordan årstidene har vært avgrenset konkret i de ulike ferieundersøkelsene).

I fra høsten 1985 til 1988 har det skjedd en betydelig økning i uttaket av høstferieturer. Andelen av befolkningen som var på minst en ferietur om høsten gikk opp til en foreløpig topp i 1987. Denne veksten i perioden 1985-1987 tilsvarer en økning i antall voksne nordmenn på høstferie på ca 280.000 personer, fra ca 400.000 i 1985 til ca 680.000 i 1987, en økning på 70 % (tabell 3).

At en del distrikter har utvidet høstferien i skoleverket til en uke de siste årene, kan muligens være viktig forklaring på det som skjedde. At konsumveksten og den økonomiske optimismen også var på det høyeste høsten 1987 før børskrakket, kan muligens også ha medvirket til at ferieturuttaket den høsten var uvanlig høyt. Det er derfor ikke urimelig at høstferieuttaket kan ha avtatt mest fra 1987 av. Nedgangen i prosentandelen som dro på ferietur på den tid av året tilsvarer ca 120 000 færre nordmenn på høstferie 1988 enn året før.

At det var en betydelig vekst når det gjaldt å dra på høstferie fra 1985 til 1987 framgår også av chartertrafikken ut fra Norge som økte med 31 % fra høsten 1985 til høsten 1987. Målt i personreiser var denne veksten imidlertid "bare" på ca 40.000 turer. Den betydelige veksten i uttak av høstferie på ca 280.000 personer som ferieundersøkelsen viser i den perioden, skyldes derfor bare delvis økt trafikk med fly til syden og storbyer i Europa.

Nedgangen i høstferieuttaket generelt fra 1987 til 1988 samsvarer også med en betydelig nedgang i chartertrafikken høsten 1988 i forhold til høsten 1987, en nedgang på 57.000 personreiser eller 35 prosent (Luftfartsverkets Charterstatistikk).

Veksten i ferieturuttaket høsten 1987 var imidlertid vesentlig høyere enn veksten i chartertrafikken til syden den høsten både målt i personer og prosent, samtidig som nedgangen i sydentrafikken var vesentlig større høsten 1988 enn nedgangen i nordmenns ferieturuttak generelt den høsten. Forklaringen kan være at chartertrafikken, i hvertfall visse typer av den, er mer konjunkturfølsom enn ferieturuttaket generelt.

Bortsett fra høstferiene har uttaket av ferieturer i påsken, julen og i vinterperioden mellom jul og påske vært relativt stabilt helt i fra midten av 1970-årene. Volummessig må en derfor kunne si at nordmenns ferieturer utenom høsten i store trekk har stagnert i 1980-årene, eller vært i svakere vekst for vinterferienes vedkommende og svak tilbakegang for Påskeferienes del.

Tabell nr. 3 Andel av befolkningen på ferietur utenom sommeren 1970-1989 (personer 15-74 år). Prosent.

	HØST %	JUL %	VINTER %	PÅSKEN %	ANTALL PERSONER SPURT OM DETTE I UNDERSØKELSEN
1969/70	3	7	3	23	2681
1973/74	12	9	12	31	2255
1977/78	13	9	13	30	2299
1981/82	11	7	12	27	2387
1985/86	13	10	14	25	2894
1987/88	22	11	17	28	1051
1988/89	18	11	15	26	961

Kilde: 1970-1986: Statistisk Sentralbyrås ferieundersøkelse
1988 og 1989: NINA-Lillehammer/Scan-Fact

1.4 Varigheten på ferieturene er stabil

Veksten i ferieturuttaket om høsten har tydeligvis ikke skjedd ved at en del nordmenn har forskjøvet hele sin sommerferie til høsten. Det har i hvertfall ikke skjedd noen nedgang i andelen som reiste på sommerferietur fra 1986 til 1988 og 1989. Antall dager som sommerferieturene varte kan imidlertid ha gått ned med gjennomsnittlig en dag for den lengste sommerferieturens del og med 2 dager for den nest lengste ferieturen sommerstid. En mulig medvirkende faktor til veksten i høstferieuttaket kan derfor være at noen nordmenn i perioden 1985-1989 sparte enkelte feriedager om sommeren slik at de har kunnet ta seg ferietur også om høsten.

Nedgangen i ferieturenes varighet sommerstid kan imidlertid også skyldes økonomiske vanskeligere tider og ikke overføring av feriedager til høstperiodene. Hovedkonklusjonen er imidlertid at også varigheten på ferieturene i de ulike årstidene har vært stort sett stabil i 1980-årene fram til og med sommeren 1988, som er det siste tidspunktet vi har slike opplysninger foreløpig (tabell 4).

Innstramningene i økonomien i 1987/88 ser derfor heller ikke ut til å ha redusert samlet antall ferieturdager som befolkningen tok ut. Selv om varigheten på ferieturene sommerstid har gått noe ned, har veksten i antall tilleggsferier sommeren 1989 gjort at nordmenns ferieturuttak målt i **samlet antall dager** ikke har gått ned de siste 2 årene. Men i forhold til toppåret 1978 var sommerferieturuttaket målt i reisedager ca 10 prosent lavere. Også i forhold til 1986 var uttaket lavere, dvs. ned vel 5 prosent eller vel 2 millioner færre reisedager. Det norske ferieturuttaket sommeren 1989 var med andre ord nede på tidlig 1970-nivå volummessig, dvs. målt i reisedager (tabell 5).

Tabell nr. 4 Gjennomsnittlig antall ferieturdager pr. ferietur for personer på ferietur i ulike årstider. 1970-1989. 1)

	SOMMER		HØST	JUL	VINTER	PÅSKE
	LENGSTE FERIETUR	NEST LENGSTE FERIETUR				
1969/70	17	8	12	10	12	9
1973/74	15	8	10	10	10	8
1977/78	15	8	8	8	8	8
1981/82	14	8	11	10	8	8
1985/86	14	8	11	10	9	8
1987/88	13	7	-	-	-	-
1988/89	13	6				

1) Basis for resultatene (antall intervjuobjekt), se tabell 3.

Tabell nr. 5 Anslag for antall personer på sommerferietur, ferieturenes varighet og totalt antall ferieturdager sommerstid. 1970-1989. 1)

	ANTALL PERSONER PÅ SOMMERFERIETUR		GJENNOMSNITTLIG VARIGHET PÅ FERIETURENE SOMMERSTID		% TOTALT ANTALL FERIETURDAGER SOMMERSTID			ENDRING 1970=100
	LENGSTE FERIETUR	NEST LENGSTE FERIETUR	LENGSTE FERIETUR	NEST LENGSTE FERIETUR	LENGSTE FERIETUR	NEST LENGSTE FERIETUR	I ALT	
1970	1.520.000	320.000	17	8	25.800.000	2.600.000	28.400.000	100
1974	1.860.000	535.000	15	8	27.900.000	4.200.000	32.100.000	113
1978	2.065.000	670.000	15	8	31.000.000	5.400.000	36.400.000	128
1982	2.040.000	570.000	14	8	28.600.000	4.600.000	33.200.000	117
1986	2.110.000	640.000	14	8	29.500.000	5.100.000	34.600.000	122
1988	2.110.000	620.000	13	7	27.400.000	4.300.000	31.700.000	112
1989	2.120.000	810.000	13	6	27.600.000	4.900.000	32.500.000	114

1) Utvalgsundersøkelse. Basis for beregningene (antall intervjuobjekt) framgår av tabell 2.

2. DET GEOGRAFISKE MØNSTERET

2.1 Den norske ferietrafikken til utlandet sommerstid er stor

Mens det norske ferieturuttaket generelt har stagnert har det i fra 1970-årene vært en vesentlig vekst i strømmen av nordmenn ut av landet sommerstid. Andelen av de ferierende som har reist utenlands om sommeren, har økt både for lengste ferie- og tilleggsferie-turenes del i 1970 og 1980-årene. Andelen som har feriert i hjemlandet har derfor gått vesentlig ned fram til 1986. Den reduserte "markedsandelen" for norske ferietilbud av det stagnerende norske "markedet" har ført til at det på hele 1980-tallet har vært færre nordmenn som har feriert i Norge om sommeren enn på slutten av 1970-årene (tabell 6).

Selv om det ble en beskjeden vekst sommerstid i ferieturene i hjemlandet fra 1986 til 1988, og en større vekst i tilleggsferiene hjemme fra 1988 til 1989, var det i 1989 9 millioner færre norske ferieovernattinger i hjemlandet om sommeren enn 11 år tidligere. Det representerer en nedgang på ca snaut 30 prosent (tabell 8).

Nedgangen ville vært større hvis ikke den norske befolkning hadde tatt flere tilleggsferieturer i hjemlandet sommeren 1989 enn tidligere.

Målt i ferieturdager har veksten i utenlandsstrømmen de siste 20 årene vært større enn antall personer på utenlandsferie skulle tilsi. Årsaken er at hovedferiene (den lengste ferieturen) fram til 1986 i økende grad ble lagt utenlands. Utenlandsferiene er derfor blitt noe lengre i varighet etter 1978 gjennomsnittlig sett, samtidig som varigheten på den lengste ferieturen i Norge har gått noe ned. Resultatet er at mens varigheten på hovedferieturen om sommeren har gått ned fra 17 dager i 1970 til 13 dager i 1989, har andelen av disse dagene lagt til Norge gått ned fra 15 til 8 dager, og utenlandsandelen økt fra 3 til 5 dager pr. reisende (tabell 7).

At ferieturene sommerstid i økende grad går utenlands, samtidig som utenlandsreiser øker noe i varighet har ført til at norske feriedøgn tilbragt i utlandet om sommeren er økt med 350 % fra 1970 til 1989. Selv de tre siste årene, fra 1986 til 1989, hvor antall nordmenn som ferierte i Norge økte noe, kan norske feriedøgn i utlandet om sommeren ha økt med opp mot ca 1 million døgn eller ca 10 %. Nordmenns feriedøgn tilbrakt i Norge kan samtidig ha gått ned med ca 3 millioner eller ca 10-15 % de siste tre årene på grunn av kortere varighet på ferieturene i hjemlandet. Nedgangen de siste 10 årene i nordmenns ferieopphold i hjemlandet om sommeren har etter toppåret 1978 vært vesentlig større, og opp mot 9 millioner dager eller 30 % (tabell 8).

Tabell nr. 6 Nordmenn på ferietur sommerstid 1970-1989 etter om de ferierte i Norge eller utlandet. 1)

a) Lengste sommerferietur

	Andel av befolkningen som tok sommerferietur %	Andel av de ferierende som var i Norge %	Antall nordmenn på hovedferietur i Norge	Endring i antall	Endring i prosent
1970	55	88	1.330.000	-	-
1974	66	80	1.490.000	160.000	12
1978	71	74	1.530.000	40.000	3
1982	68	65	1.330.000	-200.000	-13
1986	69	58	1.220.000	-110.000	- 8
1988	69	62	1.310.000	90.000	7
1989	68	60	1.270.000	- 40.000	- 3

b) Nest lengste sommerferietur

	Andel av befolkningen som tok tilleggsferietur	Andel av disse som ferierte i Norge	Antall nordmenn på tilleggsferietur i Norge	Endring i antall	Endring i prosent
1970	12	85	280.000	-	-
1974	19	88	470.000	190.000	68
1978	23	84	560.000	90.000	19
1982	19	82	470.000	-90.000	-16
1986	21	76	490.000	20.000	4
1988	20	75	470.000	-20.000	- 4
1989	26	77	620.000	150.000	32

1) Basis for beregningene (antall intervjuobjekt) framgår av tabell 3.

Tabell nr. 7 Sommerferieturens varighet 1970-1989

Gj.snittlig antall dager pr. person på ferietur						
Lengste ferietur			Nest lengste ferietur			
År	I alt	I Norge	I utlandet	I alt	I Norge	I utlandet
1970	17	15	2	8	7	1
1974	15	12	3	8	7	1
1978	15	12	3	8	7	1
1982	14	10	4	8	7	0
1986	14	9	5	8	7	0
1988	13	8	5	7	5	2
1989	13	8	5	6	6	-

Tabell nr. 8 Antall sommerferieturdager tilbrakt på ferietur til utlandet og i Norge. Lengste og nest lengste sommerferietur tilsammen. 1970-1989

	I alt	I Norge	I utlandet	Andel lagt til Norge	Utenlandsandelen
1970	28.400.000	25.100.000	3.300.000	88 %	12 %
1974	32.100.000	26.000.000	6.100.000	81 %	19 %
1978	36.400.000	29.500.000	6.900.000	81 %	19 %
1982	33.200.000	25.000.000	8.200.000	75 %	25 %
1986	34.600.000	24.000.000	10.600.000	69 %	31 %
1988	31.700.000	20.000.000	11.700.000	63 %	37 %
1989	32.500.000	20.800.000	11.700.000	64 %	36 %

Når endringene på 1980-tallet blir omtalt med noe forsiktighet skyldes det ikke bare statistisk usikkerhet på grunn av utvalgsmetodikken. Antall ferieturdager i utlandet i 1982 og 1986 kan dessuten være undervurdert og antall ferieturdager i Norge overvurdert p.g.a. avrundning av oppholdstiden for nest lengste ferietur ned til tilnærmet "0" dager i utlandet. Slike avrundingsfeil gjør også at de absolutte tallene i tabellene ikke er presise, men kun angir størrelsesordenen.

2.2 Betydelig feriestrøm til utlandet I vinterhalvåret

Også i vinterhalvåret har det vært en betydelig vekst i nordmenns ferieturer til utlandet fra 1970 av og fram til en topp i 1986. Etter 1986 har det imidlertid vært en klar tilbakegang igjen for vinter- og høstferienes vedkommende. Påsken er den tid av vinterhalvåret hvor det både er flest nordmenn som drar på ferietur og som ferierer i hjemlandet. Nesten 90 prosent av de

som drar på ferietur på den tid av året ferierer i Norge. Julen er også en tid hvor nesten 90 prosent av de norske ferierende forblir i hjemlandet (tabell 9).

Tabell 9 Andel av nordmenn på ferietur som hadde feriert i utlandet i vinterhalvåret. Prosent.

	1970	1974	1978	1982	1984	1986	1989
Påsken	4	4	7	10	10	12	12
Vinteren	11	15	21	27	26	39	19
Julen	7	4	12	17	18	22	23
Høsten	28	26	44	44	46	58	41

Det er om høsten at det relativt sett er flest nordmenn som drar utenlands i vinterhalvåret både målt i prosent og personer på ferietur. Høsten 1986 som var toppåret, dro nesten 60 prosent til utlandet av de nordmenn som dro på ferietur på den tid av året, mens nesten 40 prosent av dem som tok ferietur mellom Jul og Påske dro utenlands. Fra 1986 til 1989 ble imidlertid andelen som ferierte utenlands nesten halvert for vinterferie-perioden, dvs. perioden mellom Jul og Påske. Andelen som dro utenlands om høsten gikk ned med nesten 1/3 del.

Siden antall nordmenn som dro på ferietur på disse tider av året ikke økte etter 1986, innebærer de reduserte prosentandelene også en betydelig nedgang i den norske utenlandstrafikken målt i personer. Nedgangen målt i personer var så stor at ferietrafikken til utlandet om høsten og mellom Jul og Påske kom ned til det nivå som var på begynnelsen av 1980-tallet. Trolig er det de økonomiske innstramningene som er hovedforklaringen på denne nedgangen etter 1986. En viktig konsekvens av den økonomiske tilbakegangen er derfor at den norske befolkning har redusert utenlandsreisene sine i vinterhalvåret utenom Jul og Påske. Undersøkelsene i 1988 og 1989 kartla ikke hvor utenlandsreisene ble lagt i vinterhalvåret, men spesielle sesongundersøkelser fra Statistisk Sentralbyrå viste at 75 prosent av de nordmenn som ferierte i utlandet høsten 1984 dro utenfor de nordiske land (Nordby 1984 og 1985). Nesten 85 prosent dro utenfor de nordiske land i vinterferiesesongen, dvs. mellom Jul og Påske 1984. Nedgangen i utenlandstrafikken etter 1986 i vinterhalvåret har derfor mest sannsynlig sammenheng med nedgang i feriereiser utenom Norges naboland, dvs. på charterreiser til syden og større byer i Europa. 1988 og 1989-undersøkelsene viser mer detaljert hvor sommerferiene i utlandet har vært lagt.

2.3 Middelhavet mer attraktiv sommerstid I 1980-årene

I 1970-årene økte strømmen ut av Norge sommerstid i omtrent like stor grad både til de nordiske land og til Sør-Europa. På begynnelsen av 1980-tallet, dvs. fra 1982 til 1986, begynte den norske trafikken til de nordiske land å stagnere, mens det meste av veksten i utenlandstrafikken gikk sørover til Middelhavet.

I fra 1986 til 1989 gikk nordmenns reiser til syden noe ned volummessig, spesielt gjelder det andelen som tok tilleggsferie i syden sommerstid. Den reduserte sydentrifikken har ikke økt andelen som la sommerferieturen i Norge fra 1986 av. De nordiske land har vært det område som kan ha fått en noe økt markedsandel (tabell 10).

Tabell nr. 10 Personer på ferietur sommeren 1970, 1978, 1982, 1986, 1988 og 1989 etter viktigste feriested i utlandet på lengste og nest lengste ferietur. Prosent. 1)

Feriested	Lengste sommerferietur					
	1970	1978	1982	1986	1988	1989
Norge	88	74	65	58	62	60
Utlandet, derav;	12	25	34	42	40	40
Norden utenom Norge	7	12	17	19	16	19
Nord- og Mellom-Europa ellers	4	5	7	7	8	8
Sør-Europa	1	7	8	14	12	11
Land utenfor Europa	0	1	2	2	3	3
I alt	100	100	100	100	100	100

Feriested	Nest lengste sommerferietur					
	1970	1978	1982	1986	1988	1989
Norge	85	84	82	76	75	77
Utlandet, derav;	14	16	18	26	25	24
Norden utenom Norge	9	7	12	14	12	14
Nord- og Mellom-Europa ellers	3	4	6	7	5	5
Sør-Europa	2	5	6	4	8	3
Land utenfor Europa	-	0	1	1	0	2
I alt	100	100	100	100	100	100

1) Basis for beregningene (antall intervjuobjekt) framgår av tabell 2.

Reiselivsnæringens forhåpninger om at økonomiske tilstramninger de siste årene skulle redusere nordmenns reiser utenlands og snu mer av den norske etterspørselen mot hjemlandet, har foreløpig i hvert fall ikke blitt en realitet om sommeren. Årsaken kan være at økonomiske innstramninger i første omgang fører til at noen forbrukerne velger å sløyfe sydenturene i vinterhalvåret, eventuelt tar mer kortvarige turer om sommeren til de samme utenlandske områdene som før og reiser på billigere turer til andre utenlandske områder. I stedet for to ukers ferie til syden om sommeren kan de reise på en ukestur, eller de kan istedet for å kjøpe en organisert sydentur (chartertur) velge å reise på egen hånd med bil til de nordiske land, mellom-Europa og Middelhavsland.

Det er mulig at forbrukerne har brukt alle disse tre typene av tilpasning, men til ulik tid, dvs. forsøkt det ene alternative for tilpasning ett år og det andre året etter. Hvis det er riktig viser undersøkelsene at forbrukerne i sommerhalvåret som den første del av tilpasningsprosessen kan ha lagt større vekt på å dra på kortere turer til syden, for så året etter reduserte tilleggsturene til syden og i større grad la hovedferien (den lengste) gå til de andre nordiske landene.

Antall voksne nordmenn som dro til Sør-Europa sommerstid på hovedferien gikk i hvertfall ned med ca 40.000 i den første del av tilpasningsperioden, dvs. fra 1986 til 1988. Samtidig gikk antall nordmenn på tilleggsferien til Sør-Europa om sommeren opp med ca 20-30.000. Tilsammen ble det derfor i første omgang en nedgang på 10-20.000 voksne personer tilsvarende ca 5 %. (Luftfartsverkets chartertrafikk viser en nedgang på 1 % i antall personreiser fra sommeren 1987 til 1988.)

Antall ferieturer til de nordiske landene gikk ned både for de lengste sommerferienes del, og for de nest lengste ferieturene fra 1986 til 1988. Hvis de økonomiske tilstramningene derfor har påvirket nordmenns utenlandsreiser om sommeren må det **i første omgang** fra 1986 til 1988 ha tatt form av noe mer kortvarige turer til syden og noe færre turer til de nordiske land, samtidig som utenlandsreisene utenom syden gjennomsnittlig ble noe mer langvarige.

I den neste del av tilpasningsperioden fra 1988 til 1989 gikk både andelen av nordmenn som la hovedferien og tilleggferien til de nordiske land noe opp om sommeren, mens tilleggferien til syden gikk ned. Dette kan stemme med charterstatistikken som viser at bare 29 prosent av nedgangen i den norske chartertrafikken sommerstid kom fra 1987 til 1988, mens 71 prosent kom fra sommeren 1988 til sommeren 1989. Charterstatistikken gir imidlertid ikke opplysninger om varigheten på turene slik at det er mulig å påvise om det er de mer kortvarige charterturene som ble redusert i antall.

2.4 Østlandet har tapt tiltrekningskraft sommerstid

Siden utenlandsstrømmen har økt så betydelig etter 1970, er det samtidig skjedd en nedgang relativt sett (prosentvis) i den

norske trafikken til enkelte norske ferieområder.

Ferieundersøkelsene viser at denne relative nedgangen om sommeren omtrent bare berører Østlandsområdet. Det gjelder både de lengste og nest lengste ferieturene sommerstid.

Nedgangen i den norske ferietrafikkandelen til Østlandet var spesielt sterk fra 1986 til 1988 både for de kortere og lengre ferieturenes del. Vestlandet derimot kan ha fått en økning i den norske ferietrafikken i den første delen av konjunkturtilpasningen (tabell 11 og 12).

Tabell nr. 11 Personer på lengste sommerferietur 1970-1989, etter viktigste ferieområde. Prosent ³⁾

Ferieområde	Lengste sommerferietur						
	1970	1974	1978	1982	1986 ²⁾	1988	1989
I alt	100	100	100	100	100	100	100
Østlandet	40	34	28	29	25	17	21
Sørlandet ¹⁾	12	13	12	11	8	11	12
Vestlandet ¹⁾	22	18	17	12	13	16	13
Trøndelag	6	7	8	6	5	7	5
Nord-Norge	8	8	9	7	8	9	8
Utlandet	12	20	26	35	41	38	40

¹⁾ Rogaland ble i 1982 regnet til Sørlandet

²⁾ Basert på spesielle spørsmål om ferie i fylkesområder

³⁾ Basis for resultatene (antall intervjuobjekt) framgår av tabell 2.

Tabell nr. 12 Personer på nest lengste sommerferietur 1970-1989, etter viktigste ferieområde. Prosent.

Ferieområde	Nest lengste sommerferietur						
	1970	1974	1978	1982	1986 ²⁾	1988	1989
I alt	100	100	100	100	100	100	100
Østlandet	51	41	33	42	34	24	32
Sørlandet ¹⁾	7	14	11	10	11	10	14
Vestlandet ¹⁾	17	19	21	17	15	26	17
Trøndelag	5	7	8	7	7	8	9
Nord-Norge	6	6	7	5	7	7	6
Utlandet	15	12	16	18	26	25	23

¹⁾ Se tabell 11

²⁾ Se tabell 11

³⁾ Basis for resultatene (antall intervjuobjekt) kan en få fram av tabell 2.

Fra 1988 til 1989 økte Østlandet sin markedsandel igjen, spesielt for tilleggsferieturenes del, mens Vestlandet fikk redusert trafikkandel i 1989 for de nest lengste ferieturenes vedkommende. Forøvrig er den geografiske fordelingen av nordmenns feriereiser i hjemlandet i sommerhalvåret i stor grad stabil.

At en landsdel har fått en nedgang eller økning av sin andel av den norske ferietrafikken, betyr imidlertid ikke nødvendigvis at trafikken målt i absolutt antall personer har endret seg tilsvarende. Det avhenger av om antallet av nordmenn som har reist på ferietur om sommeren har vært stabilt eller endret seg. En prosentvis nedgang av et økende antall personer kan innebære stabil tilstrømning til et ferieområde.

Beregner vi antall personer i den voksne norske befolkning som har feriert om sommeren i ulike landsdeler av Norge fra 1970 til 1988, viser det seg at den norske ferietrafikken til Østlandet må ha gått ned på 1980-tallet også i absolutte tall. Nedgangen kan ha vært på 100 000- 150 000 eller på 20-30 prosent. For Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge kan trafikken ha svingt noe mer, men her er det viktig å understreke at disse beregningene bygger på utvalgsundersøkelser og innebærer statistisk usikkerhet (tabell 13 og 14).

Ferieundersøkelsene viser forøvrig at nedgangen i ferieturenes varighet målt i dager i 1980-årene er forholdsvis lik uansett hvilken landsdel ferieturene har gått til. Det er derfor variasjonene i antall personer som ferier i landsdelene, som først og fremst slår ut i samlet antall feriedøgn hver landsdel oppnår.

Tabell nr. 13 Nordmenn på lengste sommerferietur i Norge etter viktigste ferieområder 1970-89. Antall 1000 personer.

Ferieområde	1970	1974	1978	1982	1986	1988	1989
I alt	1.330	1.490	1.530	1.330	1.220	1.320	1.270
Østlandet	600	640	580	600	510	380	450
Sørlandet	190	240	240	230	170	240	250
Vestlandet	330	340	350	240	270	340	280
Trøndelag	90	130	170	120	100	160	110
Nord-Norge	120	150	180	150	170	200	170

Tabell nr. 14 Nordmenn på nest lengste sommerferietur i Norge etter viktigste ferieområde 1970-1989. Antall personer i 1000.

Ferieområde	1970	1974	1978	1982	1986	1988	1989
I alt	280	470	560	470	490	530	620
Østlandet	170	220	220	240	230	170	260
Sørlandet	20	80	70	60	70	70	110
Vestlandet	60	100	140	100	100	190	140
Trøndelag	20	40	60	40	40	60	70
Nord-Norge	20	30	40	30	40	50	50

Forandringene i det geografiske reisemønstret blant nordmenn som ferierte i Norge, kunne kanskje ha sammenheng med at nordmenn har begynt å reise mer på rundtur i sitt hjemland. Ferieundersøkelsene viser at det har vært en slik økning i andelen som dro på rundreise mellom 1970 og 1989, men at denne andelen var stabil på det meste av 1980-tallet med unntak av 1989. Dette rundreisemønstret har variert for de enkelte landsdelene (tabell 15 og 16).

Tabell nr. 15 Personer på hovedferietur om sommeren i Norge etter om de ferierte ett eller flere steder. 1970, 1982, 1986, 1988, 1989. Prosent.

	Et sted	Flere steder	I alt	Antall personer som svarte på dette spørsmålet i undersøkelsen
1970	79	21	100	1281
1982	72	28	100	1061
1986	72	28	100	1119
1988	72	28	100	435
1989	67	33	100	382

Tabell nr. 16 Personer som på lengste ferietur om sommeren i Norge, ferierte på ett sted i ulike landsdeler. 1979-1989. Prosent 1)

Ferieområde	Andel på ferie ett sted i Norge						
	1970	1974	1978	1982	1986	1988	1989
Nord-Norge	70	77	67	64	70	63	55
Trøndelag	67	82	69	77	77	72	59
Vestlandet	69	71	66	63	66	73	64
Sørlandet	73	76	68	70	66	68	69
Østlandet	82	80	81	76	76	79	74

¹ Basis for resultatene for 1970, '74, '86 og '88, dvs. antall intervjuobjekt, kan beregnes ut fra tabell 15.)

Den økende andelen norske ferierende på rundreise i eget land, har trolig medført geografiske omfordelinger av ferietrafikken innen de ulike landsdeler. De områder som ligger langs de store ferdselsårene kan ha fått økende trafikk, mens trafikken andre steder kan ha gått ned sommerstid. Siden de som er på rundreise oppholder seg kortere tid i samme område enn de som har mer fast oppholdsted, vil økningen i rundreisetrafikken ikke nødvendigvis medføre økt antall gjestedøgn langs ferdselsårene. Slike endringer som dette kan være forklaringen på at overnattingsstatistikken viser en geografisk vridning av trafikken sommerstid i OL-regionen de siste årene med redusert trafikk utenom ferdselsårene, dvs. oppe i fjellet og stabil trafikk langs ferdselsårene (Teigland.1990)

Den langsiktige nedgangen i den norske ferietrafikken til Østlandet om sommeren henger derfor sammen med at det både er relativt færre nordmenn prosentvis som reiser til Østlandet, og at det er noe færre som oppholder seg på ett oppholdssted på Østlandet.

Tallmessig slår dette ut på den måten at det trolig er blitt omlag 100 000 færre nordmenn fra 1982 til 1989 som la hovedferien til Østlandet. Siden det også var en nedgangen i andelen av disse som ferierte på ett sted på Østlandet, slår dette samlet sett ut i at det har blitt 200 000 færre nordmenn på "ligge-stille ferie" på Østlandet i løpet av 1980-årene. Samtidig har det vært en mindre nedgang også i antall nordmenn som var på tilleggsferietur på Østlandet. Denne nedgangen hadde vært vesentlig større hvis det ikke hadde blitt flere nordmenn som la både hovedferien og tilleggsferien til Østlandet sommeren 1989 (tabell 17).

Tabell nr. 17 Personer på hovedferietur i Norge om sommeren som ferierte ett eller flere steder, etter ferieområde 1982, 1986, 1988. Prosent.

	ANTALL PERSONER PÅ FERIE TUR	I ALT %	ØST- LANDET %	SØR- LANDET %	VEST- LANDET %	TRØNDELAG %	NORD- NORGE %	TALLET PÅ PERSONER SOM SVARTE	ANDEL AV TOTALEN %
Ferietur ett sted.									
1982 ¹⁾	950.000	100	56	11	16	10	8	759	72
1986	880.000	100	46	17	16	8	13	-	72
1988	940.000	100	32	17	28	11	13	314	72
1989	850.000	100	39	21	21	8	11	257	
Feriested to eller flere steder.									
1982 ¹⁾	380.000	100	37	18	23	8	14	302	28
1986	340.000	100	37	21	22	6	14	-	28
1988	370.000	100	22	21	26	12	19	121	28
1989	420.000	100	28	19	24	11	18	232	

¹⁾ I 1982 var Rogaland regnet som en del av "Sørlandet", og ikke til Vestlandet som i 1986 og 1988.

Den langsiktige hovedutviklingen har imidlertid vært at stadig flere nordmenn har reist på ferietur til utlandet. Dette har trolig sammenheng med en generell tendens til å reise lengre avsted til nye områder, dvs. det henger sammen med en utvidelse av forbrukernes mobilitet og "reisehorisont". Denne tendens kan ha blitt dempet de siste par årene blant nordmenn på grunn av økonomiske tilstramninger. Den økonomiske tilpasningen fra 1986 til 1989 kan ha slått ut forskjellig blant innbyggerne i de ulike landsdelene.

2.5 Landsdelenes konjunkturtilpasning 1986-1989

En kunne kanskje trodd at den økonomiske tilstramningen i 1988 og 1989 i større grad ville fått nordmenn til å helt sløyfe sommerferieturene. Som påvist har det i mindre grad skjedd blant nordmenn generelt, men det kan ha foregått i enkelte deler av landet eller blant befolkningsgrupper som særlig er påvirket av konjunkturutviklingen.

Ser en nærmere på tilbøyeligheten til å reise blant innbyggerne i de ulike landsdelene, viser det seg at det i Oslo/Akershus var en nedgang i 1988 i befolkningsandelen som reiste på sommerferietur. Året etter, dvs. sommeren 1989 var imidlertid andelen som dro på ferietur sommerstid i den del av landet oppe igjen på 1986 nivå. Sommeren 1989 dro imidlertid vesentlig færre innbyggere i Nord-Norge og Trøndelag på sommerferietur enn året før (tabell 18).

Tabell nr. 18 Andelen av befolkningen i ulike landsdeler som var på ferietur sommerstid. 1986, 1988 og 1989. Prosent. 1)

	Innbyggere i:				
	Nordmenn generelt	Oslo/Akershus	Østlandet ellers	Sørlandet, Vestlandet	Trøndelag/Nord-Norge
1986	69	81	60	68	69
1988	68	74	60	72	70
1989	68	80	67	67	57

Forklaringen er muligens at vesentlig høyere leviekostnader kombinert med økonomisk tilbakegang for noen innbyggere slo sterkere ut i Oslo/Akershus enn ellers i landet i 1988, mens innbyggerne nordpå først i 1989 begynte å tilpasse seg og sin ferie til de betydelige økonomiske endringene i Nord-Norge.

At det er innbyggere i Oslo og Nord-Norge som spesielt har fått økonomiske problemer etter 1987, blir bekreftet av en undersøkelse som Statens institutt for forbruksforskning har gjort om betalingsproblemer og gjeldsforhold (Lunde 1990). Den undersøkelsen viser også at det spesielt er husholdninger med hovedforsørger under 40 år og barnefamilie som har fått

betalingsproblemer. Om det er gjeldsforholdene som er hovedforklaringen på endringene i ferieturadferden de siste årene avklarer ikke ferieundersøkelsene. Men hvis det er tilfelle vil ferieendringene kunne vedvare inntil betalingsproblemene og gjeldsforholdene har bedret seg. Det er trolig en prosess som kan ta noe tid.

De ressurssterke gruppene i Oslo/Akershus har trolig merket lite til den økonomiske tilstramningen, slik at innbyggerne der også kan ha økt sin tendens til å reise utenlands. Dette kan være forklaringen på at mens 40 prosent av innbyggerne i Oslo/Akershus dro utenlands på hovedferie sommerstid i 1986, var denne andelen økt til 48 prosent i 1989 (tabell 19).

Samtidig som innbyggerne nordpå i vesentlig mindre grad dro på ferietur sommeren 1989, var det en klar nedgang i trafikken nordfra til sør- og mellom-Europa. Mens 19 prosent av de sommerferierende innbyggerne nordpå og i Trøndelag reiste til Europa utenfor Norden i 1986, var det bare 10 prosent som reiste til ikke-nordiske land i Europa i 1989. Andelen av befolkningen i Trøndelag og Nord-Norge som reiste til de nordiske land var imidlertid den samme både i 1986 og 1989. Det var samtidig prosentvis noen flere innbyggere nord for Dovre som ferierte i Nord-Norge.

Den veksten som ser ut til å ha kommet til Østlandet sommeren 1989 i forhold til sommeren før, har trolig sammenheng med at noen flere innbyggere i Oslo/Akershus og på Sør- og Vestlandet har valgt å legge hovedferien til Østlandet det året. Innbyggerne ellers på Østlandet har i økende grad lagt ferieturen utenom egen landsdel sommerstid (tabell 19).

Tabell nr. 19 Andel av nordmenn fra ulike landsdeler på hovedferietur om sommeren til ulike områder i 1986, 1988 og 1989. Prosent 1)

Ferieområde	I alt			Oslo/ Akershus			Østlandet ellers			Sørlandet/ Vestlandet			Trøndelag/ Nord-Norge		
	1986	1988	1989	1986	1988	1989	1986	1988	1989	1986	1988	1989	1986	1988	1989
Østlandet	27	17	21	34	19	25	33	25	19	19	11	22	18	15	18
Sørlandet	8	11	12	7	14	9	8	8	16	11	17	16	5	2	6
Vestlandet	13	16	13	9	12	10	12	11	7	22	28	25	5	6	6
Trøndelag	5	7	5	4	3	4	4	6	6	3	4	3	11	18	11
Nord-Norge	7	9	8	5	6	4	6	8	7	4	4	1	20	21	27
Nordiske land	19	17	19	16	16	18	16	18	21	17	12	17	19	22	21
Europa ellers	21	20	19	24	22	26	19	19	20	22	21	16	19	12	10
Utenfor Europa	2	3	3	1	5	4	2	4	3	2	2	1	1	2	2
Uoppgitt	-	1	-	-	2	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-
I alt	102	100	100	100	98	100	100	99	100	100	100	100	101	100	100

¹⁾ Basis for resultatene (antall intervjuobjekt) framgår av tab. 2)

2.6 Kystområdene viktigst

Det er kystområdene som er den viktigste attraksjonen for de nordmenn som legger hovedferien om sommeren til Norge. Slik var det både i 1970 og i 1980-årene. Omtrent halvparten av dem som ferierte i hjemlandet hadde "kystområde" som viktigste kjennetegn ved ferieområdet rent naturmessig.

De større byene i Norge har økt sin tiltrekningskraft fra 1970 til 1988 i den forstand at det var dobbelt så stor andel som ferierte i større byer i Norge i 1989 enn 19 år tidligere. Samtidig har innlandsområdene østpå fått redusert sin andel av den norske ferietrafikken sommerstid. Endringene har ført til at i 1989 var det en større andel av hovedferieturene sommerstid som var lagt til større by-områder i Norge enn i fjellområdene her hjemme, eller til innlandet forøvrig. Trafikkandelen til innlandsområdene samlet sett sank forøvrig spesielt fra 1982 til 1988. 1986-tall finnes dessverre ikke for dette (tabell 20).

Tabell nr. 20 Personer på hovedferietur i Norge om sommeren etter type natur på feriestedet. 1970, 1982, 1988 og 1989. Prosent.

Ferie i;	Større by	Kyst-område	Fjell-område	Skogs-trakter	Innlandet ellers	I alt	Antall personer som svarte
Norge generelt							
1970	8	49	15	8	20	100	1281
1982	11	49	15	6	18	100	1060
1988	14	51	16	5	14	100	430
1989	16	49	13	8	14	100	381

Ferieundersøkelsene viser at hovedmønsteret i nordmenns feriereiser sommerstid innenfor de enkelte landsdeler har vært ganske stabilt i 1970 og 1980-årene.

At de fleste nordmenn som ferierer i Nord-Norge legger ferieturene om sommeren til kystområdene er hovedmønsteret. I Trøndelag er kystområdene også det mest besøkte området, men der er den norske ferietrafikken fordelt i større grad til også skogstraktene og innlandet forøvrig.

Innen Vestlandet er det små forskyvninger i det geografiske mønsteret for nordmenns ferieopphold fra 1970 til 1988. Kystområdene (og fjordene) dominerer. Andelen av de norske ferierende på Vestlandet som besøkte større byer vestpå er imidlertid doblet de siste 19 årene. I 1989 var det derfor noen flere som besøkte vestlandske byområder enn fjellområdene vestpå.

At prosentandelen til vestlandske fjell ikke har gått ned fra 1970 av, men vært stabil, tyder på at det ikke har vært redusert interesse

for fjellområdene på Vestlandet generelt. En nedgang i enkelte områder, som f.eks. i Aurlandsdalen eller Breheimen, har derfor neppe sammenheng med generelt mindre interesse for Vestlandet, men mest trolig med spesielle forhold i enkelte områder.

De større byene på Østlandet har tredoblet sin andel av de norske ferierende sommerstid fra 1970 til 1989, mens innlands-områdene og kystområdene østpå har mistet tiltrekningskraft prosentvis blant de norske ferierende. Også innlandsområdene på Sørlandet har mistet andeler av ferietrafikken i den landsdelen. På Sørlandet legger 80 prosent av de norske ferierende hovedferieturen til kystområdene. Dette hovedmønstret har vært stabilt i Agderfylkene de siste 19 årene (tabell 21).

Tabell nr. 21 Personer på hovedferietur i Norge om sommeren til ulike landsdeler eller type natur på feriestedet/ferieområdet. 1970, 1982, 1988 og 1989. Prosent.

		TYPE NATUR PÅ FERIEOMRÅDET					I ALT	TALLET PÅ PERSONER SOM SVARTE
		STØRRE BY	KYSTOMRÅDE	FJELLOMRÅDE	SKOGTRAKTER	INNLANDET ELLERS		
Østlandet	1970	8	32	20	14	26	100	581
	1982	12	35	23	10	19	100	529
	1988	21	28	24	9	19	100	126
	1989	24	27	20	13	17	100	136
Sørlandet	1970	7	73	2	3	15	100	175
	1982	8	81	2	2	7	100	185
	1988	12	73	4	5	5	100	75
	1989	6	81	6	6	5	100	79
Vestlandet	1970	9	63	15	2	11	100	319
	1982	12	52	15	2	19	100	188
	1988	10	59	17	2	12	100	114
	1989	17	57	13	2	11	100	83
Trøndelag	1970	14	29	25	11	21	100	84
	1982	19	35	15	6	24	100	98
	1988	12	50	14	8	16	100	50
	1989	12	32	15	21	21	100	34
Nord-Norge	1970	7	71	3	3	16	100	122
	1982	7	61	7	3	22	100	118
	1988	15	53	15	2	16	100	62
	1989	10	59	4	8	18	100	49

3. OVERNATTINGSMØNSTRET

3.1 Flertallet overnatter privat

Overnattingsmønsteret har i hovedtrekk vært stabilt både i 1970 og 1980-årene blant de nordmenn som ferierer om sommeren i Norge. Det er Ferieundersøkelsen 1986 som gir mest detaljerte opplysninger om overnattingsmønstret blant norske ferierende.

Flertallet (65-70 %) av de nordmenn som dro på hovedferietur eller tilleggsferietur om sommeren i hjemlandet overnattet privat i 1986, først og fremst hos slekt og venner eller i egen hytte. En del av dem som bor privat benytter dessuten egen båt, låner fritidshus av slekt og venner eller bor i telt og campingvogn utenfor campingplass.

De 30-35 % som bor kommersielt, dvs. på campingplasser, hotell, turisthytter, utleiehytter ol. har noe kortere opphold på disse betalte overnattingsstedene enn de som bor privat. **De norske kommersielle overnattingstilbudene har derfor kun 20 % av alle de norske ferieovernattingene som er lagt til hjemlandet om sommeren.** Målt i netter er 80 % av alle ferieovernattingene sommerstid organisert privat. Målt i antall personer er det imidlertid "kun" 65-70 prosent som bor privat.

Det vesentligste av disse private overnattingene (80 %) er lagt på egne hytter, fritidshus og hos slektninger. Av de kommersielle overnattings-tilbudene er tilbudene på campingplassene viktigst. 55 % av nordmenns ferieovernattinger på kommersielle tilbud i Norge sommeren 1986 var på campinghytter eller i egen campingvogn eller telt på campingplasser.

De noe dyrere kommersielle overnattingsformene i Norge som hotell, hotellhytter, appartement, pensjonat, gjestegiveri, turisthytter ol. er relativt lite brukt. Sommeren 1986 hadde den norske befolkningen feks like mange ferienetter i egne fritidsbåter, og tre ganger så mange på campingplasser som på alle norske hotell og hotellhytter tilsammen. Og det var flere netter i telt og campingvogner i form av "fri camping" utenfor campingplass enn på alle norske pensjonat, fjellstuer, gjestgiveri, turisthytter, kroer mm. tilsammen. 70 % av overnattingene i eget telt eller campingvogn i Norge var imidlertid lagt til campingplasser. (Tabell 22)

Tabell nr 22 Andel netter tilbrakt på ulike overnattingsformer på lengste og nest lengste sommerferietur i Norge. 1986. Prosent.

OVERNATTINGSFORM	ANDEL NETTER LENGSTE SOMMERFERIETUR	NEST LENGSTE SOMMERFERIETUR	I ALT
Hotell, hotellhytte	3	4	3
Leilighetshotell, andelshytte	0	0	0
Pensjonat, gjestgiveri, turisthytte, kro	2	2	2
Ungdomsherberge	0	0	0
Campinghytte	4	3	4
Telt - på campingplass	1	13	3
- utenom - " -	1	1	1
Campingvogn, campingbil			
- på campingplass	5	2	4
- utenom - " -	2	1	2
Egen hytte	29	15	27
Lånt hytte	4	6	4
Leid hytte	4	3	4
Fritidsbåt	3	3	3
Offentlig båt, ferge	0	-	-
Slektninger	36	37	36
Venner	4	5	4
Andre typer overnatting			
- kommersielt	1	2	1
- privat	1	2	1
I alt	100	100	100

Kilde: Egen bearbeiding av tabell 25 og 26 i Kitterød 1987.

Det aller meste (83 %) av de norske ferieovernattingene sommerstid i Norge var knyttet til hovedferieturen i hjemlandet. Det er derfor utviklingen i hovedferieturene som preger overnattingstilbudenes trafikkutvikling. Det eneste unntaket gjelder bruken av telt på campingplassene. Relativt få nordmenn reiser nå på hovedferietur i Norge og baserer seg på telt på campingplass. 70 % av de nordmenn som drar på telttur til norske campingplasser er på en tilleggsferietur. I hvertfall var mønsteret slik sommeren 1986 som er det siste året mer detaljerte opplysninger foreligger om dette.

Hovedmønsteret i overnattingsstrukturen har vært stabilt helt fra 1970-årene av. Selv fra 1986 til 1989 hvor en kunne trodd økonomiske tilstramminger ville ført til at forbrukerne i større grad brukte rimeligere innkvarteringsformer, er hovedmønsteret fast. De økonomiske innstramningene førte ikke til at flere relativt sett brukte egen hytte på hovedferieturen. Det ser imidlertid ut til at noen flere dro på tilleggsferietur til hytta sommeren 1988 og 1989 enn i 1986. Den stabile andelen som benytter privathyttene både til hovedferie- og tilleggsferieturene sommerstid, viser nok hvor relativt sterkt knyttet de som har hytte er til hyttene sine også bruksmessig.

Andelen som har lånt eller leid hytte, hus eller leilighet i hjemlandet har blitt fordoblet etter at de økonomiske innstramningene begynte. Veksten er imidlertid ikke større enn at bruken av denne type "ferietilbud" i 1989 var kommet opp på det nivå som var på slutten av 1970-tallet. Hytter og husvære som kan lånes og leies kan derfor ses på som en "reserve" som til en større grad kan brukes, hvis økonomien gjør det mer ønskelig. Slike økonomiske betraktninger skulle en kanskje tro også gjaldt det å feriere hos slekt og venner. Andelen som har overnattet først og fremst hos slekt og venner har imidlertid gått noe ned, både for hovedferieturen og tilleggsferieturen i hjemlandet etter 1986. Likevel er overnatting hos slekt og venner fortsatt den klart viktigste overnattingsformen for nordmenn som ferierer i Norge i sommerferien (tabell 23).

Det er ikke prosentvis blitt færre nordmenn som overnattet på hotell i Norge i sommerferien etter 1986. Dette betyr ikke nødvendigvis at forbrukerne har valgt hotellferie om sommeren helt som før etter at det ble noe strammere økonomiske tider. Det kan være like mange som før som har f.eks. valgt å feriere på norske hotell, men disse kan ha valgt å feriere færre netter på hotell. Forbrukerne kan med andre ord ha redusert sine utgifter ved å redusere oppholdslengden eller i større grad benytte seg av rabatt-tilbud. Andelen som la hovedferieturen til på pensjonat, gjestgiveri, turisthytte, ungdomsherberge i Norge på hovedferieturen om sommeren har imidlertid gått ned de siste 10 årene, dvs. fra 1978. Det behøver selvsagt ikke bety at disse overnattingsformene har fått færre norske overnattinger, hvis de som har tatt tilleggsferien sin i Norge har brukt denne type tilbud eller de ferierende har tilbragt flere dager på turene.

Tabell nr. 23 Personer på ferietur i Norge om sommeren, etter viktigste overnattingsmåte på lengste og nest lengste sommerferietur. 1970, 1978, 1986, 1988. Prosent. 2)

OVERNATTINGSMÅTE	Lengste sommerferietur					Nest lengste sommerferietur				
	1970	1978	1986	1988	1989	1970	1978	1986	1988	1989
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Hotell	3	3	4	4	5	-	3	5	3	6
Pensjonat, gjestgiveri, turisthytte, ungdomsherberg	5	11	8	5 ¹⁾	4	-	4	6	6 ¹⁾	3
Telt, campingvogn	18	13	11	13	14	-	15	17	9	11
Egen hytte, fritidshus	20	20	21	22	22	-	20	12	25	23
Leid, lånt hytte, hus, leilighet	16	18	9	16	17	-	15	7	13	18
Hos slekt, venner	36	31	40	36	32	-	38	42	39	37
Andre	2	4	8	4	6	-	5	11	3	5

4. FRAMTIDSUTSIKTER

Det er alltid usikkerhet forbundet med framtidsvurderinger. Ferieundersøkelsene viser imidlertid at nordmenns ferievaner i betydelig grad er preget av stabilitet, både volummessig og når det gjelder geografisk fordeling, samt fordeling på overnattingsformer. Denne stabiliteten gjelder i store trekk også i perioder med økonomiske problemer.

De siste ferieundersøkelsene ble gjennomført i september 1988 og 1989. Det er mulig at de norske forbrukerne først etter sommerferien 1988 begynte med større tilpasninger til de økonomiske tilstrammningene. Etterspørselen etter sydenturer ble f.eks. vesentlig svakere fra august 1988 av. Det er derfor mulig at eventuelt større tilpasninger til de nye økonomiske realitetene først kommer noe seinere.

Tilpasningen så langt har trolig tatt flere former. Det har for det første vært en viss **nedgang i ferieturuttaket om høsten og noe mellom Jul og Påske i perioden 1986-1989**. Og andelen av ferieturene som er til utlandet på disse tider av året, har gått noe ned. Det er imidlertid lite som tyder på at denne etterspørselen som ikke har gått til utlandet i vinterhalvåret, har vendt seg mot kommersielle ferietilbud i hjemlandet istedet.

Ferieturuttaket **sommerstid** har ikke endret seg spesielt. Veksten i utenlandsferiene sommerstid har imidlertid stoppet opp, med unntak av i Oslo og Akershus hvor veksten i stor grad har fortsatt også etter 1986. Tilleggsferieturene til syden sommerstid har imidlertid gått ned blant nordmenn generelt.

Nedgangen i sydenturene har ikke ført til vesentlig økt etterspørsel etter kommersielle ferietilbud i Norge om sommeren istedet. De økonomiske innstrammningene har heller ikke ført til større nedgang i de dyrere overnattingsformenes andel av ferietrafikken, hvis da ikke de norske hotellene har motvirket en nedgang som ellers ville kommet ved å innføre rabattordninger sommerstid. Det ser ut til at det først og fremst er lån og leie av hytter og annet husvære som har blitt noe mere etterspurt her hjemme om sommeren.

Den store grad av stabilitet som er i ferievanene, tyder på at nordmenns ferieinteresser stort sett er de samme som før de økonomiske innstrammningene begynte. Hvis dette er riktig, slik at de økonomiske innstrammningene først og fremst har hatt en viss innvirkning på nordmenns økonomiske evne til å feriere som de vil, kan de økonomiske forbedringene som er ventet i 1990 og 1991 først og fremst slå ut i endringer tilbake mot 1986 - tilstander. Resultatet vil da trolig være en viss økning igjen i utenlandstrafikken. I den grad norske forbrukere prioriterer å redusere sine lån først eller fornye kapitalvarer som biler mm, vil det neppe bli vesentlige endringer på kort sikt hverken i feriemønster i hjemlandet eller i utenlandstrafikken.

Verden har imidlertid endret seg også etter at de økonomiske innstrammningene kom. På kort og lengre sikt kan endringene i Øst-Europa endre noe på nordmenns reisemønster rent geografisk. Det

er også mulig at dette vil øke den totale strømmen av nordmenn ut av landet.

Det er også mulig at utviklingen i Europa forøvrig, vil endre den norske markedssituasjonen og tilpasse både norsk kostnadsnivå og norske forbrukeres økonomi til et annet og muligens ett lavere nivå. Effektene av slike systemendringer er det imidlertid vanskelig å si noe sikkert om, både fordi det er usikkert hvor omfattende systemendringene blir og fordi vi har få tidlige erfaringer å bygge på.

SAMMENDRAG

Begrepet ferietur

Begrepet "ferietur" er her definert i overensstemmelse med OECD's regler som en reise i fritiden med minst 4 netters varighet. Fritidsreiser med kortere varighet (1-3 netter og dagsturer) eller yrkesreiser inngår ikke i begrepet.

Ferieturvolumet sommerstid

Sommersesongen omfatter her tiden fra og med mai til og med august. 60 prosent av nordmenns ferieturdager er lagt til denne tid av året.

Det var på 1970-tallet en betydelig økning i nordmenns ferieturer om sommeren. Volummessig nådde imidlertid uttaket av sommerferieturer en topp i 1978. Uttaket har deretter stabilisert seg på et høyt nivå. En vesentlig årsak til stabiliseringen er nok at en betydelig andel av befolkningen i Norge nå reiser på slike reiser hvert år.

På begynnelsen av 1980-årene har ferieuttaket imidlertid målt i reisedager beveget seg som gjennom en mindre bølgedal. Bølgedalen mellom 1978 og 1986 hadde trolig sammenheng med den økonomiske stagnasjonen tidlig på 1980-tallet, som førte til at norske forbrukere ikke lot være å ta sommerferie, men i større grad nøyde seg med en ferietur og ikke flere turer samme sommer. Innstramningene i norske økonomi etter 1987 har også ført til en mindre bølgedalbevegelse for reisedagenes vedkommende sommerstid, med oppgang igjen i 1989. Heller ikke denne gangen er det imidlertid blitt noen nedgang i andelen av befolkningen som dro på sommerferietur. Oppgangen i 1989 skyldes en klar vekst i andelen som dro på minst 2 ferieturer sommerstid.

Varigheten av ferieturene om sommeren har samtidig gått noe ned fra 1986 til 1989. Samlet antall norske ferieturdøgn sommeren 1989 var derfor vel 5 % lavere enn sommeren 1986 og 10 % eller ca 4 millioner dager lavere enn toppåret 1978. Målt i ferieturdøgn var det norske ferietur-uttaket dermed sommerstid på samme nivå som tidlig på 1970-tallet.

Økt strøm av nordmenn til utlandet

Andelen av de norske ferierende som reiste utenlands om sommeren, har økt både for hovedferie- og tilleggsferieturenes del i 1970 og 1980-årene. Andelen som ferierte i Norge har derfor gått vesentlig ned helt fram til 1986.

Varigheten på utenlandsturene har samtidig gått opp både i 1970- og 1980-årene. Målt i samlet antall ferieturdager har det derfor vært en nedgang i nordmenns ferieopphold i Norge om sommeren etter toppåret 1978, på nesten 9 millioner dager eller 30 %. Selv

de tre siste årene, fra 1986 til 1989 har norske feriedøgn **tilbrakt i Norge** gått ned med vel 3 millioner feriedager eller 10-15 %. Det er de nordiske land som har fått økt norsk trafikk i det siste. Sydenreisene har hatt en nedgang. Spesielt gjelder det tilleggsferieturene til syden sommerstid, men charterstatistikken viser også betydelig nedgang i høst- og vinterferiesesongen.

Mens utviklingen av den norske ferietrafikken til Nord-Norge, Trøndelag og Vestlandet har variert noe på 1980-tallet, har Østlandet etter et toppår i 1974 kun opplevd nedgang i den norske ferietrafikken sommerstid med unntak av en viss oppgang igjen i 1989.

Kystområdene i Norge er uten sammenligning de som trekker til seg flest nordmenn på sommerferie, med omtrent 50 prosent av de ferierende. Kystområdenes tiltrekning har vært stabil i lengre tid. Blant de nordmenn som har tatt sommerferien i Norge, har det imidlertid blitt vesentlig vanligere å feriere i større byer i hjemlandet de siste 19 år. Derfor var det sommeren 1989 noe flere nordmenn som ferierte i større byer enn i fjellområdene i Norge. Det er innlandsområdene som har mistet tiltrekningskraft.

Landsdelenes konjunkturtilpasning 1986-1989

En kunne kanskje trodd at den økonomiske tilstrømningen i Norge fra 1987 av ville fått en del nordmenn til helt å sløyfe å dra på sommerferietur. Det viser seg at det blant innbyggere i Oslo/Akershus var en viss nedgang i andelen som reiste på ferietur sommeren 1988. Det er mulig at høye leviekostnader i dette området kombinert med økonomisk nedgang har fått noen av innbyggerne der til å avstå fra sommerferie det året. Innbyggerne i Oslo og Akershus var imidlertid oppe på tidligere nivå reisemessig sommeren etter, dvs. sommeren 1989.

Innbyggerne i Nord-Norge og Trøndelag reduserte også sitt ferieuttak vesentlig, men først sommeren 1989. Innbyggerne nord for Dovre dro ikke bare i mindre grad på sommerferietur i 1989, men reduserte også i stor grad feriereisene til syden og mellom-Europa. Innbyggere i Oslo/Akershus derimot forsterket sin tendens til å reise utenlands etter at de økonomiske innstramningene begynte i 1987. Forklaringen er muligens at de mest ressurssterke innbyggerne i Oslo og Akershus, har merket lite til innstramningene.

Stabil overnattingsstruktur I norge

Hovedmønsteret i overnattingsstrukturen har vært stabilt helt fra 1970-årene av blant de nordmenn som reiser på ferietur i Norge om sommeren. 65-70 % overnatter privat, først og fremst hos slekt og venner eller i private fritidshus. De nordmenn som bor kommersielt har noe kortere opphold enn de som bor privat. **De norske kommersielle overnattingstilbudene har derfor kun 20% av alle overnattingene som nordmenn har i Norge om sommeren på ferietur.** 55 % av de norske kommersielle overnattingene tilbrakt på ferietur i Norge om sommeren er forøvrig lagt til campingplasser.

Og det er nesten 10 ganger så mange nordmenn som ferierer på egen hytte i Norge som på norskt hotell på den årstiden. Det er dessuten noen flere som ferierer i egen fritidsbåt, enn på norske pensjonat, fjellstuer og gjestgiveri tilsammen.

De økonomiske innstramningene i 1988 og 1989 førte ikke til at flere nordmenn overnattet hos slekt og venner i sommerferien. Andelen som bodde hos slekt og venner har istedet gått noe ned blant de nordmenn som var på ferietur i Norge sommeren 1989 i forhold til 1986. I den grad forbrukerne oppsøkte rimeligere innkvarteringsformer i hjemlandet sommerstid for å spare penger, var det i tilfelle knyttet til lån eller leie av hytter, hus og leiligheter.

Framtidsutsikter

Den store stabiliteten i hovedmønstret i nordmenns ferievaner kan tilsi at det på kort sikt ikke vil skje betydelige endringer framover, Hvis den norske økonomien bedrer seg, er det imidlertid sannsynlig at reisestrømmen til utlandet og særlig syden vil øke igjen. Utviklingen i Øst-Europa kan på lengre sikt også bidra til økning i utenlandsreisene. Siden uttaket av feriereiser er så stort, vil uttaket neppe øke generelt. En økende utenlandsandel kan i tilfelle redusere den norske ferietrafikken i hjemlandet.

6. SUMMARY

The term holiday trip

The term "holiday trip" is defined here as a leisure trip lasting at least 4 nights. Important parameters for the volume of holiday trips include the percentage of the population taking such trips during the course of a defined period of time (a year or a season), the number of trips taken by each person, and the number of days the trips last, separately and in the aggregate during the period of time in question.

Volume of holiday trips during the summer season

During the 1970s there was a considerable increase in the volume of Norwegians' holiday trips during the summer season. This volume reached a peak in 1978 and has since stabilized itself at a high level. A major stabilizing factor is the fact that a large percentage of the population now take a holiday trip annually.

However, in the early 1980s the volume of holiday traffic measured in number of days showed a slump. The decline between 1978 and 1986 was probably related to a period of economic stagnation in the early 1980s. The result was not that Norwegian consumers refrained from taking a summer holiday, but they tended to limit themselves to only one holiday trip rather than several trips during a single summer. A tightening of Norwegian economic policy after 1987 also led to a slight decline in the number of days spent on summer holiday trips, with a recovery in 1989. Once again there was no change in the percentage of the population taking a holiday trip. The increase in 1989 was due to a marked increase in the percentage that went on at least two summer holiday trips.

The duration of summer holiday trips also declined somewhat from 1986 to 1989. The total number of days spent on summer holiday trips in 1989 was 5 % less than for the summer of 1986, and 10 % or approx. 4 million days less than in the peak year, 1978. In terms of the number of days, the volume of Norwegian summer holiday trips was thus at the same level as in the early 1970s.

Increasing numbers of Norwegians travel abroad

During the 1970s and 1980s the percentage of Norwegian holiday-makers travelling abroad during the summer season increased in relation to both the main holiday trip and additional holiday trips. Thus the percentage travelling within Norway declined significantly right up to 1986.

Likewise, the duration of trips abroad increased during the 1970s and 1980s. In terms of the total number of days on holiday trips, there has been a decline since the peak year (1978) of almost 9 million days, or 30 %, in the extent to which Norwegians take

the past three years, from 1986 to 1989, the number of days Norwegians spend on holiday trips in Norway declined by some 3 million, or 10-15 %. It is the other Nordic countries which have attracted more Norwegian holiday-makers recently. Charter trips to the Mediterranean have shown a decline. This is especially true of trips which represented a second summer holiday.

Whereas the volume of Norwegian holiday-makers travelling to northern Norway, Trøndelag and western Norway has varied somewhat in the course of the 1980s, eastern Norway has experienced a continual decline since the peak year of 1974, with the exception of a slight increase again during the past year, 1989.

The coastal stretches of Norway are the areas that attract by far the greatest numbers of Norwegian holiday-makers, approximately 50 %. The appeal of the coastal areas has remained constant for quite some time. However, among Norwegians spending their summer holiday in Norway it has become much more common to visit the major cities during the past 19 years. In the summer of 1989 there were slightly greater numbers of Norwegians who spent their summer holiday in major cities than in the mountains of Norway. It is the inland areas that have lost their ability to attract Norwegian holiday-makers.

Cyclical adjustment, 1986-1989

It may be reasonable to expect that the tightening of Norwegian economic policy in 1987 caused a number of Norwegians to refrain from taking a summer holiday trip altogether. Indeed, among the residents of Oslo/Akershus there was a slight decrease in the percentage taking summer holiday trips in 1988. It is possible that high costs of living in this area, combined with the economic recession, caused some of the residents of this area to refrain from a holiday trip that year. However, the figures from this area were back at the previous level the following summer.

The residents of northern Norway and Trøndelag also reduced the volume of their summer holiday trips considerably, but not until the summer of 1989. They not only took fewer summer holiday trips in 1989; they also reduced their trips to the Mediterranean and to central Europe considerably. In contrast, the residents of Oslo/Akershus showed a greater tendency to travel abroad after the tightening of economic policy in 1987. The reason may be that the most prosperous residents of Oslo and Akershus have not been affected by the tightening of economic policy, at least not yet.

Stable patterns in choice of accommodation in Norway

The prevailing pattern in the choice of accommodation by Norwegian summer holiday-makers in Norway has remained stable ever since the 1970s. 65-70 % have private accommodation, for the most part staying with friends or relatives or in privately-owned holiday housing. The Norwegians who choose commercial accommodation have somewhat shorter stays than those who have private accommodation.

Thus only 20 % of all over-night stays by Norwegian summer holiday-makers in Norway are at commercial accommodation establishments. Of these, 55 % are at camping grounds. And nearly 10 times as many Norwegians spend their summer holiday at their own cabin in Norway as at a Norwegian hotel. Likewise, there are more Norwegians who spend their holiday on their own leisure boat than at Norwegian bed and breakfast establishments, mountain inns and guest houses.

The tightening of Norwegian economic policy in 1988 and 1989 did not bring about an increase in the number of Norwegians who stayed with friends and relatives during their summer holiday. On the contrary, the percentage who stayed with friends and relatives declined somewhat during the summer of 1989 as compared with the summer of 1986. To the extent consumers chose more reasonable summer accommodation in Norway to save money, they opted to rent or borrow cabins, houses or flats.

Perspectives for short-term adjustment

Studies of Norwegian holiday behaviour show that Norwegians' choice of holidays is quite stable, in terms of both volume and geographic distribution, as well as choice of accommodation. This stability also pertains for the most part during periods of economic difficulty.

The most recent studies of holiday trips were carried out in September 1988 and 1989. It is possible that Norwegian consumers did not begin to make significant adjustments to the tightening of economic policy until after the summer of 1988. For instance, the demand for charter trips to the Mediterranean began to slacken noticeably from August 1988. Thus it may be that greater adjustments to the new economic situation will come somewhat later.

The adjustment thus far seems to have manifested itself in several ways. In the first place, from 1986 to 1989 there has been a slight decline in the volume of holiday trips in the autumn and between Christmas and Easter. In addition, the percentage of holiday trips taken abroad during these periods of the year has dropped somewhat. However, there are few indications that the decrease in demand for trips abroad during the autumn and winter has led to a corresponding increase in demand for commercial holiday alternatives in Norway.

Patterns of holiday-making during the summer season have not changed significantly. The growth in volume of holidays abroad has tapered off, with the exception of residents from Oslo and Akershus, where this growth has largely continued since 1986. Supplemental holiday trips to the Mediterranean have shown an overall decline among the population in general.

The decline in the volume of charter trips to the Mediterranean has not resulted in a corresponding increase in the demand for commercial summer holiday alternatives in Norway. Nor has the tightening of economic policy resulted in a significant decline in the percentage of nights spent in more expensive accommodation,

unless Norwegian hotels have countered a possible decline by introducing discounts during the summer season. It appears that it is primarily the demand for cabins and other holiday housing in Norway during the summer months that has increased.

The high degree of stability in Norwegian holiday patterns seems to indicate that Norwegians' holiday interests are largely the same as they were before the tightening of economic policy. If it is the case that the economic situation has primarily influenced Norwegians' economic means to take the holiday trips they would like to, the projected improvement in the economy in 1990 and 1991 may result in a return to the situation as it was in 1986, meaning an increase in trips abroad. If Norwegian consumers choose to reduce their loans first or to replace capital goods such as cars, there will probably not be significant changes in the short term in holiday patterns within Norway or trips abroad.

However, the world situation has also changed in the interval that has passed since the tightening of Norwegian economic policy. In both the short and the long term, the changes in Eastern Europe may change Norwegians' travelling patterns in terms of geography. The total volume of Norwegians who travel abroad may also increase as a result of these changes.

It is also possible that other developments in Europe will change the situation for the Norwegian market, causing both the Norwegian cost level and Norwegian consumers' economic situation to adapt at a different, possibly lower, level. However, it is difficult to predict the effects of such changes, both because it is uncertain how sweeping these changes will be and because we have little previous experience on which to build.

7. LITTERATUR:

Kitterød, Hege: Grunnlag for ferieprognoser. Analyse av ferieplaner og faktisk feriemønster. Rapporter 1987/5 Statistisk Sentralbyrå. Oslo 1987.

Nordby, Børre: Sesongundersøkelse av nordmenns ferievaner. Våren 1984. Høsten 1984. Interne notater. Statistisk Sentralbyrå. Oslo 1985 og 1985.

Lunde, Tormod : Nyfattigdommen i Norge: Gjelds- og betalingsproblemer i 90-årene. Statens institutt for forbruksforskning. Lysaker 1990.

Penger og Kreditt 1989/2. Norges Bank, Oslo.

Stabæk, Knut og Rideng, Arne: Charterreiser med fly fra Norge i 1986. Transportøkonomisk institutt. Oslo 1988.

Teigland, Jon: Nordmenns ferievaner 1970-1982. Statistisk Sentralbyrå. Rapporter 1986/4. Oslo 1986.

Teigland, Jon: Nordmenns yrkesreiser i 1970 og 1980-årene. NINA Oppdragsrapport 031. Lillehammer 1990

Teigland, Jon: Effekter av OL-94 for reiselivsnæringen. Sosialøkonomen nr. 1 - Januar 1990.

Vedlegg:

METODISKE OPPLÉGG OG FEILKILDER

Denne rapporten bygger på landsomfattende intervjuundersøkelser som Statistisk Sentralbyrå har gjennomført i 1970, 1974, 1978, 1982 og 1986, samt tilsvarende undersøkelser foretatt av Scan-Fact i 1988 og 1989 på oppdrag av NINA. Metodene som er brukt er nærmere beskrevet i SSB's og Scan-Facts rapporter fra undersøkelsene. Dette vedlegget gir en kort orientering beregnet på lesere som har mindre kjennskap til denne type undersøkelser.

1. Målemetoden er spørsmål og svar

Et fellestrekk ved undersøkelsene er at målemetoden er spørsmål til og svar fra representative utvalg av den voksne norske befolkning. Et sentralt faglige problem ved hver enkelt av undersøkelsene er derfor om de som svarer har forstått spørsmålene slik de var ment og ikke mangler innsikt i eller har problemer med å huske presist det som det blir spurt om.

Alle intervjuundersøkelsene som denne rapporten bygger på er gjennomført tidlig på høsten, dvs. i september, rett etter den viktigste ferieperioden om sommeren var over. Derved skulle det bli lettere å svare på spørsmålene om sommerens ferier og aktiviteter. Undersøkelsene benyttet seg stort sett av felles spørsmålsformuleringer og definisjoner av sentrale begreper som f.eks. ferietur, korttur mm.

Alle undersøkelsene baserte seg på personlige intervju, dvs. samtale direkte mellom spørseren og svareren, og ikke på spørreskjema i posten. At intervjuene var personlige øker sjansen for at misforståelser er unngått, men øker samtidig muligheten for påvirkning fra intervjuerens side.

At spørsmålsformuleringene, intervjumetoden og intervju-tidspunktet er de samme i alle undersøkelsene utelukker ikke feilmuligheter knyttet til spørsmål og svar, men feilene vil mest sannsynlig være likeartede i hver enkelt av undersøkelsene. Om f.eks. en spørsmålsformulering skulle ha påvirket resultatet i en undersøkelse, burde samme spørsmålsformulering i en annen sammenlignbar undersøkelse påvirke resultatet i samme retning og omfang. **Endringen** i resultat fra en undersøkelse til en annen burde derfor indikere reelle endringer, selv om målingen i den enkelte undersøkelse ikke var feilfri på grunn av spørsmålsformuleringen. "Feilene" kan også være knyttet til hva leseren av rapporten tror spørsmålsformuleringen omfatter. Hvis et spørsmål omfatter antall reisedager, vil resultatene bare delvis si noe om f.eks. antall overnattingsdøgn. I rapporten blir slike feilkilder som skyldes eventuelle formuleringsproblemer eller definisjon av begrepsinnhold, omtalt der resultater fra slike spørsmål er presentert.

2. Utvalgene og utvalgsskjevhet

Som nevnt har undersøkelsene også det fellestrekk at opplysningene er innhentet fra representative utvalg av befolkningen, vanligvis avgrenset til personer 15 år og eldre for å unngå å utspørre mindreårige. Utvalgsmetodikken har imidlertid vært noe forskjellig undersøkelsene imellom.

Utvalgene i Statistisk Sentralbyrås undersøkelser er trukket ut i to trinn, hvor første trinn er et utvalg av geografisk representative områder og andre trinn er utvalg av voksne innbyggere innenfor de utvalgte områdene. Personene har vært utvalgt fra Folkeregistret. Alle innbyggerne i de utvalgte områdene har hatt like stor sjanse for å bli trukket ut, dvs. utvalgsmetoden gir et to-trinns lotterisk utvalg. For alle SSB's undersøkelser gjelder at de utvalgte personene kun er blitt spurt om tema som har vært knyttet til ferie- og friluftsliv-undersøkelsen. Utvalgene i disse undersøkelser fra Byråets side omfatter vanligvis ca 3000 personer.

Scan-Facts undersøkelser har vært omnibuss-undersøkelser, dvs. hvor ulike oppdragsgivere sammen har kjøpt plass i et spørreskjema som hver måned (unntatt juli) er blitt brukt i en landsomfattende intervjuundersøkelse. Temaene i hver av disse undersøkelsene har derfor vært mangfoldige, men kostnadene lavere på grunn av at ulike oppdragsgivere har gått sammen om fellesutgiftene. Utvalgsmetoden har mange likhetstrekk med Byråets opplegg, med det unntak at Folkeregistret i Norge ikke gir ut navn og adresse på enkeltpersoner til kommersielt bruk. Scan-Facts omnibuss er derfor basert på to-trinns utvalg, hvor første trinn er utvalg av representative kommuner og annet trinn er tilfeldig utvalg av **startadresser** fra Folkeregistret. Hver av disse startadressene er utgangspunkt for 4 intervju foretatt etter bestemte regler om besøk hos hver x'te husstand, avhengig av bebyggelse. Scan-Facts utvalgsmetode er med andre ord et tilnærmet to-trinns lotterisk utvalg. Utvalgene i Scan-Facts omnibussundersøkelser omfatter 1000-1200 personer.

For å korrigere for eventuelle **utvalgsskjevheter og frafall**, dvs. forskjeller mellom utvalg og befolkning, er det i Scan-Facts undersøkelser foretatt en vektlegging (veining) av resultatene, slik at alders- og geografiske forskjeller mellom utvalget og befolkningen er rettet opp. Sammenligninger av de uveide utvalgene med befolkningsstatistikk viser at både SSB's og Scan-Facts undersøkelser i stor grad stemmer overens for vanlige kjennetegn som alder og geografisk fordeling. Dette framgår av SSB's og Scan-Facts rapporter fra de enkelte undersøkelsene. Dette betyr ikke at undersøkelsene er representative når det gjelder andre kjennetegn, men det øker sannsynligheten for representativitet mer generelt.

3 Utvalgsvarians og feilmarginer

Siden resultatene er basert bare på et begrenset utvalg av personer vil det være en viss **statistisk usikkerhet** i forbindelse med å overføre resultatene fra utvalget til å gjelde alle innbyggerne. Denne statistiske usikkerhet kalles ofte utvalgsvarians,

og har sammenheng med at hadde det vært trukket ut et annet utvalg kunne resultatene ha variert noe i forhold til hva en hadde målt hvis alle innbyggerne ble intervjuet. Standardavviket er et mål for denne usikkerheten.

Størrelsen på usikkerheten, dvs. standardavviket, avhenger både av antall personer som svarte, prosentandelen som ga det svaret vi vil vurdere usikkerheten av, og måten utvalget er trukket på. Det vanlige ved beregning av standardavvik er å forutsette at utvalget er trukket rent lotterisk, dvs. at hver innbygger har hatt like stor sannsynlighet for å bli trukket ut.

Siden undersøkelsene imidlertid er trukket som to-trinns lotteriske utvalg, har Statistisk Sentralbyrå pleid å legge til 50 prosent på de feilmarginene som en kan beregne ut fra statistisk teori om en-trinns lotteriske utvalg. Forutsetter vi at Scan-Facts undersøkelser tilnærmet har samme feilmarginer vil **tabell A** gi en oversikt over standardavvik ved ulike resultat og antall personer som svarte på spørsmålene.

Tabell A Standardavvik i prosent etter den enkle tilnæringsmetoden. (Standard error in per cent)

Tallet på spurte (n) Number of respondents	Prosent standardavviket skal beregnes for Percentage the standard error is calculated for				
	10(90)	20(80)	30(70)	40(60)	50
50	5,2	6,9	7,9	8,5	8,7
100	3,7	4,9	5,6	6,0	6,1
200	2,6	3,4	4,0	4,2	4,3
300	2,1	2,8	3,2	3,5	3,5
600	1,5	2,0	2,3	2,5	2,5
1.000	1,2	1,5	1,8	1,9	1,9
2.000	0,8	1,1	1,3	1,3	1,4
3.000	0,7	0,9	1,0	1,1	1,1

Den andelen av utvalget som gir et bestemt svar på et spørsmål i en utvalgsundersøkelse, vil som nevnt kunne avvike fra "den sanne verdien" en hadde fått hvis en hadde intervjuet hele befolkningen. Standardavviket kan nyttes til å beregne hvilke feilmarginer som det "sanne" resultatet vil ligge innenfor med gitt sannsynlighet. Hvis en vil ha 95 prosent sannsynlighet for at resultatet ligger innenfor visse feilgrenser (konfidensintervall), kan feilgrensene beregnes ved å legge til og trekke fra 2 ganger standardavviket fra det prosenttallet (svaret) en vil vurdere usikkerheten av.

I tabell A har Statistisk Sentralbyrå imidlertid for "sikkerhets skyld" lagt inn 50 prosent større feilmargin (standardavvik) enn ved vanlige en-trinns lotteriske utvalg. Det kan derfor være større sannsynlighet enn 95 prosent for rett resultat hvis en bygger på tabell A.

Hvis en ikke stiller like sterke krav til sikkerhet, men nøyer seg med 66 prosent sannsynlighet for å ha rett, vil feilmarginene begrense seg til 1 ganger standardavviket i tabell A. I mange praktisk rettede analyser hvor det viktigste ikke er å være "helt sikker", men å ha mer enn 50 prosents sannsynlighet for å si i hvilken retning resultatene peker, kan det være riktig å stille krav om feilmargin på 66 prosent.

Beslutninger på grunnlag av resultatene blir imidlertid sjeldent tatt på grunnlag av at svaret på et bestemt spørsmål i en bestemt undersøkelse ligger innenfor sannsynlige statistiske feilmarginer, dvs. at utfallet i en sak f.eks. blir annerledes hvis 62 prosent sier ja på et spørsmål i stedet for at 65 prosent sier ja.

Den statistiske usikkerheten blir større enn i tabell A når en **sammenligner resultat fra to ulike utvalgsundersøkelser**, for da sammenligner en to resultat som hver for seg innebærer statistisk usikkerhet. Når en har flere undersøkelser, og ikke bare to, vil den statistiske usikkerheten være mindre hvis undersøkelsene viser samme utviklingstrekk eller gir stabile resultater. De ulike utvalgsundersøkelsene er da uavhengige eksperiment som ved stabile resultat eller samme utviklingstrekk tyder på små variasjoner (standardavvik) rundt en "normal fordeling". Endringene fra et år til et annet kan med andre ord være usikre statistisk sett, men hvis endringene blir bekreftet av flere undersøkelser, blir standardavviket redusert i forhold til tabell A (i overensstemmelse med statistisk teori om normale statistiske fordelinger).

Den statistiske usikkerheten sier at resultatene kan avvike fra det riktige, ikke at resultatene nødvendigvis er forskjellig fra det riktige. Hvis andre kilder for opplysninger gir samme eller lignende resultat som intervjuundersøkelsene, f.eks. overnattingsstatistikk, charterstatistikk ol., øker dette sannsynligheten for at resultatene fra intervjuundersøkelsene er pålitelige.

030

nina
oppdrags-
melding

ISSN 0802-4103
ISBN 82-426-0056-2

Norsk institutt for
naturforskning
Tungasletta 2
7004 Trondheim
Tel. (07) 913020